

Classification Signs of Changes in the Economy

Abstract. In environmental variability, timely identification of changes is the most urgent task of the socio-economic system, which is designed to ensure its stable functioning and qualitative transformations to enter a new round of development. The analysis of recent studies shows that the approaches to classifying changes presented in the scientific literature differ and require systematization. In this regard, the article's purpose is the systematization of approaches to the classification of changes and the application of the distribution method to changes that are considered from the point of view of activity and performance approaches. The subject of this research is changes as a separate scientific category and their varieties inherent in socio-economic systems of different levels. At the same time, the economy is considered a whole, multi-level, complex system, the elements of which are connected with the external environment; therefore, many factors can cause transformation, which, in the absence of purposeful actions to detect and regulate the process of such changes, can have significant destructive consequences. At the same time, certain changes can generate opportunities to accelerate the transition to a new type of economy and a new quality of life. The approaches presented in the article – activity (change as an action or process – a set of actions) and performance (change as a result) allow you to systematize changes and correctly choose the means of overcoming negative and maximizing their positive consequences. The author distinguished two principle directions of classification, namely essential (from "essence") and parametric (from "parameter"). Parametric and essential classification signs of changes were systematized. The possibilities of applying these classification signs in the context of activity and performance approaches to changes have been revealed.

Keywords: socio-economic system, change, classification of changes, classification sign, essential sign, parametric sign.

Suggested Citation

Sydorov, O. (2023). Classification Signs of Changes in the Economy. *Oblik i finansi*, 4(102), 125-131. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4\(102\)-125-131](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4(102)-125-131)

Олександр Сидоров

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпро, Україна

Класифікаційні ознаки змін в економіці

Анотація. В умовах мінливості середовища своєчасна ідентифікація змін є найбільш актуальним завданням соціально-економічної системи, що покликане забезпечити не лише стабільне її функціонування, але й якісні перетворення задля виходу на новий виток розвитку. Аналіз останніх досліджень свідчить, що подані в науковій літературі підходи до класифікації змін є розрізненими та потребують систематизації. У зв'язку з цим, метою статті є систематизація підходів до класифікації змін та застосування методу розподілу по відношенню до змін, які розглядаються з точки зору діяльнісного та результативного підходів. Предметом даного дослідження виступають зміни, як окрема наукова категорія, та їх різновиди, притаманні для соціально-економічних систем різних рівнів. При цьому економіка розглядається як цілісна, багаторівнева, складна система, елементи якої пов'язані між собою та з зовнішнім середовищем, а отже, спричинити перетворення може безліч чинників, що, за умови відсутності цілеспрямованих дій по виявленню та регулюванню процесу протікання таких змін, може мати значні деструктивні наслідки. Водночас, окремі різновиди змін можуть генерувати можливості для прискорення процесів переходу до економіки нового типу, нової якості життя. Представлені у статті підходи – діяльнісний (зміна, як дія чи процес – сукупність дій) та результативний (зміна, як результат) дозволяють систематизувати зміни та правильно підібрати засоби подолання негативних та максимізації позитивних їх наслідків. Виокремлено два принципові напрямки здійснення класифікації, а саме сутнісний (від «сутність») та параметричний (від «параметр»). Систематизовано параметричні та сутнісні класифікаційні ознаки змін. Виявлено можливості застосування цих класифікаційних ознак в контексті діяльнісного та результативного підходів до змін.

Ключові слова: соціально-економічна система, зміна, класифікація змін, класифікаційна ознака, сутнісна ознака, параметрична ознака.

¹ Oleksandr Sydorov, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Dnipro, Ukraine.

ORCID 0000-0003-3923-6611

E-mail: sidorov_o@ukr.net

Постановка проблеми. Сьогодні соціально-економічні системи різних рівнів відчувають на собі вплив багатьох чинників, наслідком дії яких є високий рівень невизначеності та турбулентності як в самій системі, так і в її зовнішньому середовищі. Зміни в економіці є складними, різноспрямованими; вони потребують тим більшої уваги, чим складніша система та її середовище.

Особливої актуальності питання дослідження змін, їх класифікації набуває з огляду на те, що окремі різновиди змін можуть генерувати можливості для прискорення процесів переходу до економіки нового типу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню змін як наукової категорії, їх значення в житті людини та в функціонуванні соціально-економічних систем, присвячені публікації так науковців як К. Воронков, Р. Грінченко, О. Гарафонова, О. Матусевич, Т. Чаркіна, К. Колінько, Т. Пічугіна, С. Ткачова, О. Ткаченко, А. Полянська.

Щоб краще зрозуміти вплив змін та виробити підходи до управління ними, дослідники запропонували різні ознаки для класифікації змін. Серед таких ознак К. Воронков [1] виділяє масштаб, джерело, якість та швидкість змін, їх спрямованість, рівень невизначеності та сутність змін, можливість управління змінами, їх глибина та циклічність. Крім того дослідник виокремлює класифікаційну ознаку «залежно від об'єкта змін», за якою пропонує розрізняти техніко-технологічні, економічні зміни; соціально-організаційні зміни; управлінські зміни; продуктові зміни, інформаційні зміни. Натомість Р. Грінченко [2] зосереджує свою увагу на класифікації змін за рівнем виникнення, функціональними напрямками діяльності підприємства, цільовою спрямованістю, характером змін, типом та спрямованістю розвитку, до якого ці зміни призводять, факторами та ймовірністю їх виникнення. О. Гарафонова класифікує зміни за характером прояву, виокремлюючи наступні види змін без конкретизації ознак: активні та пасивні; проактивні та реактивні; стрибкоподібні та поступові; загальні і локальні; короткострокові і довгострокові; формальні і неформальні; антикризові та організаційні [3].

Дещо іншим є підхід, запропонований в роботі О. Матусевич, Т. Чаркіної, К. Колінько [4], які виділили форми змін, розглядаючи їх через призму вирішення завдань управління змінами на мікрорівні (передбачено поділ змін на агресивні, інструкційні, корозійні та миротворчі).

Розглядаючи зміни на рівні організації, Т. Пічугіна, С. Ткачова, О. Ткаченко, виділяють два основні види – планові (стратегічні) та ситуаційні (динамічні або реакційні) зміни. Поряд з цим, дослідниками [5] наводиться низка інших класифікаційних ознак змін (за сутністю, предметом змін, характером спрямовуючого імпульсу, способом (часом) реагування організації на зміни зовнішнього середовища або внутрішнього стану, впливом на ієрархію стратегій, стратегічні цілі та бізнес-процеси,

характером змін за рівнем інноваційності, способом здійснення змін, періодичністю змін, джерелами, які до них спонукають, результатом упровадження змін). А. Полянська [6] розглядає класифікацію змін на мікрорівні, наводячи широкий перелік класифікаційних ознак, які, крім перерахованих вище включають такі ознаки як рівень проведення змін, кількість учасників та відношення персоналу. Також дослідник виокремлює напрямки змін, пов'язані зі специфікою функціонування підприємств енергетичного сектору. Також на рівні підприємства та організації досліджено зміни в роботах Ч. Бернарда. Відомий американський економіст виділяє такі види змін: зміни цілей організації, організаційної структури управління, техніки, технологічних процесів, конструкцій виробів, модифікації (зміни) можливостей або поведінки працівників, управління виробничо-господарською діяльністю, географії реалізації виробів, зміни функціонування підрозділів і служб, рекламування продукції [7].

Таким чином, класифікацію змін найчастіше формують стосовно змін на мікрорівні. До того ж, представлені в науковій літературі підходи до класифікації змін є розрізненими. Тому виникає потреба в їх систематизації.

Метою статті є систематизація підходів до класифікації змін та застосування методу розподілу по відношенню до змін, які розглядаються з точки зору діяльнісного та результативного підходів.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети використано такі методи і прийоми теорії пізнання як аналіз, систематизація, узагальнення та групування.

Виклад основного матеріалу. Важливість забезпечення якісних перетворень в соціально-економічних системах вважається беззаперечною. Д. Ченг (*Dazhong Cheng*) зазначає, що еволюція від аграрної до індустріальної і, нарешті, до економіки послуг є природним і неминучим процесом для окремої країни і навіть для всього світу [8]. Отже, зміни є закономірними для соціально-економічних систем різних рівнів, а їх дослідженню має приділятися належна увага.

Як справедливо зазначають О. Олійник-Данн, М. Василевський, Н. Василевська, І. Охріменко та В. Адаменко [9], розглядаючи трансформацію моделей фінансування сільськогосподарських підприємств, важливо не тільки проаналізувати зміни, але й з'ясувати, які фактори на них впливають.

Вчені Н. Стукало, М. Литвин, Ю. Петрушенко, Ю. Пилипенко, Л. Колінець, у запропонованій ними концепції сталого розвитку України в контексті глобальних загроз, наголошують на необхідності зміни економічної моделі в цілому переважно за рахунок інтенсивних факторів економічного зростання [10].

За умови керованості зміни можуть набувати характеру реформ, орієнтованих на сприяння розвитку підприємництва, як свідчать дослідження Ф. Каселлі (*Francesco Caselli*) та Н. Дженнайолі

(*Nicola Gennaioli*) [11], роботи в сфері вивчення виробничих функцій та напрямків технічних змін Ч. Джонса (*Charles I. Jones*) [12].

Оскільки не існує змін, які б повністю задовольняли запиту та очікування соціально-економічної системи, нами запропоновано використовувати діяльнісний та результативний підходи до класифікації змін, що дозволить систематизувати зміни, правильно підбирати засоби подолання їх наслідків, формувати базу даних змін і скоротити строки по їх виявленню.

Першу спробу класифікувати зміни здійснено ще Аристотелем, згідно якої виділено чотири види змін: місія, якість, кількості та субстанції.

Стосовно соціально-економічних систем питання класифікації змін в різних ракурсах привертало увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Проаналізувавши існуючі класифікації змін, що містяться в різних наукових джерелах, можна виділити два принципові напрямки здійснення класифікації, а саме сутнісний (від «сутність») та параметричний (від «параметр»).

Так, «сутність» згідно тлумачного словника означає «найголовніше, основне, істотне в кому-, чому-небудь; суть, зміст» [13]. Тобто, сутнісні класифікації передбачають виділення різновидів змін, що вирізняють за певними змістовими ознаками,

тобто виділяються зміни залежно від того змінювання чого-самого відбувається в певному об'єкті.

За параметричним напрямком здійснення класифікації передбачається визначення різновидів змін залежно від параметрів, які притаманні даним змінам. Згідно тлумачного словника «параметр» означає «величина, властива якому-небудь предмету, пристрою, явищу» [13]. Такі класифікації є багаточисельними, а параметри, які лежать в основі визначення ознак класифікації та визначення різновидів змін, різняться.

Систематизувавши дослідження, що містяться в роботах К. Воронкова [1], Р. Грінченко [2, с. 223-226], О. Гарафонові [3], О. Матусевич, Т. Чаркіної, К. Колінько [4], Т. Пічугіної, С. Ткачові, О. Ткаченко [5], А. Полянської [6], Ч. Бернарда [7] та інших науковців, було визначено класифікаційні ознаки, що можуть бути застосовані при класифікації змін для соціально-економічної системи будь-якого рівня з їх поділом на сутнісні та параметричні.

Взявши за основу ряд параметричних класифікацій науковців, нами було складено перелік ознак для здійснення такої класифікації. Зважаючи на те, що перелік параметричних ознак класифікації є значно ширшим за перелік сутнісних, доцільно приділити увагу їх групуванню.

В таблиці 1 наведено результати систематизації ознак такої класифікації.

Таблиця 1. Систематизація ознак для класифікації змін

Класифікаційна ознака	Різновиди змін
1	2
Сутнісні класифікаційні ознаки	
за аспектами функціонування соціально економічної системи	<ul style="list-style-type: none"> - зміни цілепокладання, - структурні зміни, - зміни техніки та технологій, - поведінкові зміни, - зміни управління діяльністю
за об'єктом змін	<ul style="list-style-type: none"> - техніко-технологічні, - продуктово-товарні, - виробничо-маркетингові, - соціально-економічні, - організаційно-управлінські, - інноваційно-інформаційні тощо
Параметричні класифікаційні ознаки	
<i>За параметрами суб'єкта змін (суб'єктивними параметрами)</i>	
за ініціативністю	<ul style="list-style-type: none"> - активні (передбачають активні дії суб'єкта змін); - пасивні (передбачають здійснення змін за пасивного їх сприйняття суб'єктом, без його активної участі в їх впровадженні)
за ініціацією змін	<ul style="list-style-type: none"> - мимовільні (зміни здійснюються мимоволі суб'єкта); - ініційовані (суб'єкт ініціює здійснення перетворень, змін)
за впорядкованістю	<ul style="list-style-type: none"> - запрограмовані (зміни, що здійснюються згідно певної програми, розробленої суб'єктом змін); - незапрограмовані (зміни, що здійснюється без чіткого впорядкування кроків їх впровадження)

1	2
за характером задач, що вирішуються суб'єктом	- антикризові (зміни, реалізація яких зумовлена необхідністю термінових дій з огляду на кризовість ситуації); - типові (зміни, обумовлені необхідністю вирішувати поточні завдання, вдосконалювати типові процеси)
за керованістю	- керовані (у суб'єкта змін є можливість керувати процесом їх впровадження); - некеровані (суб'єкт змін позбавлений можливості керувати змінами)
<i>За параметрами взаємодії із середовищем</i>	
за реакційністю	- проактивні (зміни, які впроваджуються на підставі прогнозованого уявлення про можливу зміну середовища); - реактивні (зміни, які є реакцією на вплив зміни середовища)
за рівнем невизначеності	- планові (зміни, реалізація яких передбачена, запланована); - випадкові (зміни, які є наслідком дії випадкових чинників)
за джерелом змін	- екзогенні (зовнішні – обумовлені дією зовнішнього середовища); - ендогенні (внутрішні – обумовлені, здебільшого внутрішніми чинниками)
<i>За параметрами співвідношення з часом</i>	
за тривалістю впливів	- короткострокові (зміни, дія яких відчувається впродовж короткого проміжку часу); - довгострокові (зміни, дія яких відчувається впродовж тривалого проміжку часу)
за стійкістю в часі	- постійні (стійкі в часі зміни), - тимчасові (зміни, які не є стійкими)
за циклічністю	- одноразові (зміни що виникають одноразово); - повторювані (зміни, що час від часу повторюються)
за часовим горизонтом	- стратегічні (зміни орієнтовані на стратегічну перспективу); - тактичні (зміни, що впливають на тактичному рівні); - операційні (зміни на операційному рівні)
за поступовістю	- еволюційні або поступальні зміни (зміни, що протікають повільно, поступово впливаючи на об'єкт); - революційні або стрибкоподібні зміни (різкі зміни, швидкі та радикальні)
<i>За параметрами об'єкта (об'єктні параметри)</i>	
за масштабом	- загальні (стосуються об'єкта в цілому); - локальні (стосуються окремих складових об'єкта)
за характером	- екстенсивні (кількісні зміни властивостей об'єкта); інтенсивні (якісні зміни властивостей об'єкта)
за впливовістю	- критичні, помірні, незначні (мають критичний, помірний чи незначний вплив на об'єкт та його властивості)
за формалізацією	- формальні (реалізація яких здійснюється в умовах, коли взаємодія з середовищем має формалізацію); - неформальні (реалізація змін здійснюється без формалізації взаємодії з середовищем)
за якістю змін	- прогресивні (покращення властивостей об'єкту); - регресивні (погіршення властивостей об'єкта)
за глибиною змін	- радикальні (докорінні зміни властивостей об'єкта); - інкрементальні (фрагментарні зміни, які не є докорінними)

Джерело: систематизовано автором на основі [1-7].

На наш погляд, різні трактування поняття «зміна» можуть бути розподілені на ті, що визначають її як дію або сукупність дій (процес) – діяльнісний підхід, або ж як певний результат такої дії – результативний підхід. З огляду на це, доцільно розглянути можливість застосування класифікаційних ознак (сутнісних та параметричних) в контексті різних підходів до трактування змін (табл. 2).

Щодо можливості застосування сутнісних ознак в контексті діяльнісного та результативного підходів до змін, то ознака «за об'єктом змін» може

застосовувати в контексті обох підходів, тоді як ознака «за аспектом функціонування» лише в контексті діяльнісного підходу.

По відношенню до змін, що розглядаються з точки зору результативного підходу, серед параметрів суб'єкта змін можуть застосовуватись класифікаційні ознаки за ініціацією змін, серед параметрів взаємодії з середовищем – за реакційністю, за джерелом змін та рівнем невизначеності, серед параметрів об'єкту – ознаки за масштабом та глибиною змін. Решта ознак не може характеризувати зміни як результат.

Таблиця 2. Можливість застосування класифікаційних ознак в контексті різних підходів до трактування змін

Класифікаційні ознаки	Можливість застосування для класифікації змін в контексті	
	діяльнісного підходу	результативного підходу
Сутнісні класифікаційні ознаки		
за аспектами функціонування соціально економічної системи	Так	Ні
за сферою діяльності	Так	Так
Параметричні класифікаційні ознаки		
<i>За параметрами суб'єкта змін (суб'єктивними параметрами)</i>		
за ініціативністю	Так	Ні
за ініціацією змін	Так	Так
за впорядкованістю	Так	Ні
за характером задач, що вирішуються суб'єктом	Так	Ні
за керованістю	Так	Ні
<i>За параметрами взаємодії із середовищем</i>		
за реакційністю	Так	Так
за рівнем невизначеності	Так	Так
за джерелом змін	Так	Так
<i>За параметрами співвідношення з часом</i>		
за тривалістю впливів	Так	Так
за стійкістю в часі	Так	Ні
за циклічністю	Так	Ні
за часовим горизонтом	Так	Ні
за поступовістю	Так	Ні
<i>За параметрами об'єкта (об'єктні параметри)</i>		
за масштабом	Так	Так
за характером	Так	Ні
за впливовістю	Так	Ні
за формалізацією	Так	Так
за якістю змін	Так	Ні
за глибиною змін	Так	Так

Джерело: складено автором.

Щодо розгляду змін в контексті діяльнісного підходу, то даний підхід є ширшим за результативний, адже процес завжди передбачає отримання певного результату. Тобто закономірно, що ознаки для класифікації змін в контексті діяльнісного підходу включають такі ж ознаки, що й для класифікації змін в контексті результативного, але не обмежуються ними.

Узагальнена класифікаційна схема змін, що пропонується нами наведена на рис. 1.

Запропонована схема класифікаційних ознак змін дозволяє впорядкувати ознаки, які застосовуються для їх класифікації, а також спростити вибір класифікаційної ознаки залежно від дослідницького контексту.

Висновки. Таким чином, в ході дослідження запропоновано виділяти діяльнісний та результативний підходи до визначення змін. З огляду на те, що діяльнісний підхід є ширшим та охоплює більшу кількість параметрів, що можуть характеризувати зміну, більш доцільно розглядати

зміни та їх класифікацію саме в контексті цього підходу.

Враховуючи те, що перелік аспектів функціонування і об'єктів змін, а отже, і їх різновидів за даними ознаками може бути доповнений залежно від напрямку дослідження науковця, який здійснює класифікацію змін, нами виокремлено інноваційно-інформаційні зміни.

Встановлено, що зміни можуть класифікуватися за сутнісними та параметричними ознаками, останні з яких згруповані за параметрами суб'єкта змін, параметрами об'єкта змін, параметрами взаємодії з середовищем та параметрами співвідношення з часом. При цьому, різновиди змін згідно класифікації за сутнісними ознаками характеризуються певними параметрами, а отже, можуть бути класифіковані з використанням параметричних класифікаційних ознак. Напрямоком подальших досліджень є вивчення детермінуючих факторів, які призводять до змін в механізмах національної економіки, особливо в інноваційно-інформаційній сфері.

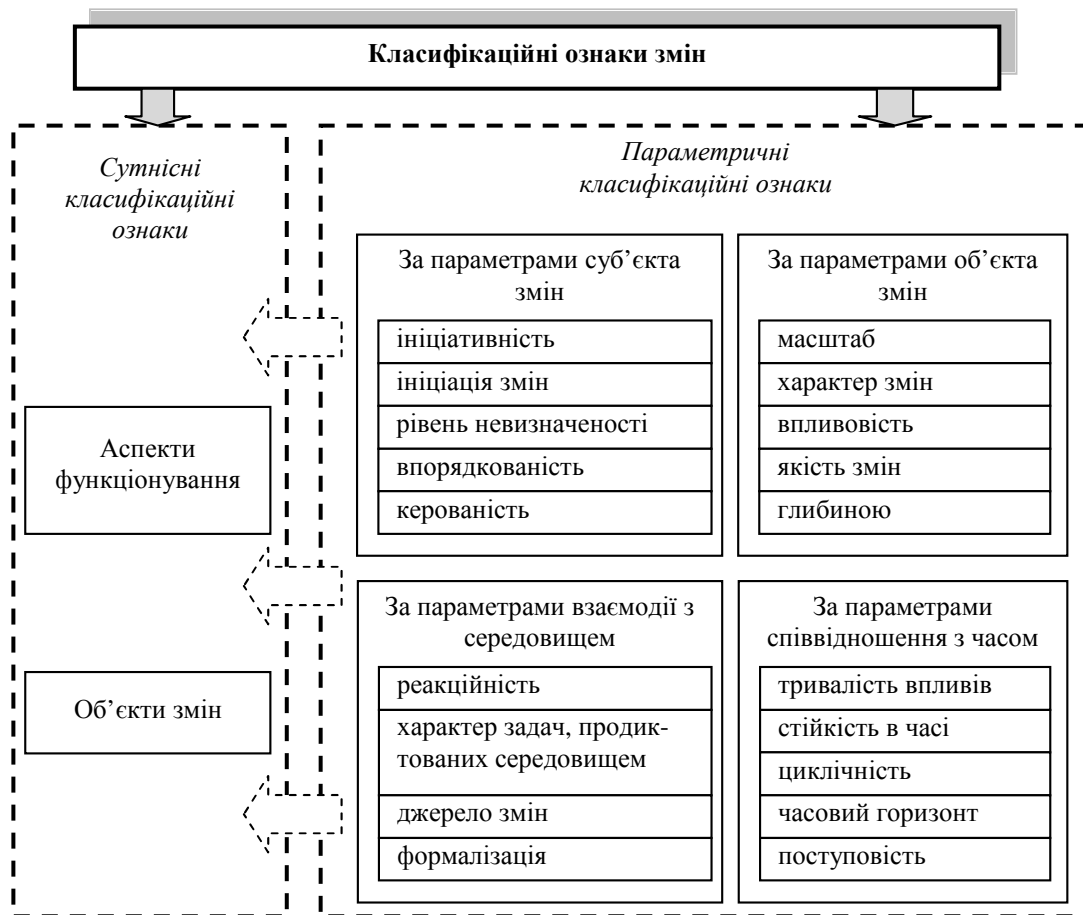

Рис. 1. Класифікаційні ознаки змін

Джерело: побудовано автором.

4 Список використаних джерел

1. Воронков К. Д. Управління змінами на підприємстві: теорія і прикладні аспекти: монографія. Харків: ХНЕУ, 2009. 180 с.
2. Грінченко Р. В. Класифікація змін у діяльності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2017. № 12. С. 223-226. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/37.pdf (дата звернення: 01.10.2023).
3. Гарафонова О. І. Управління змінами: теорія, методологія та практика: монографія. Київ: КНУТД, 2014. 364 с.
4. Матусевич О. О., Чаркіна Т. Ю., Колінько К. Г. Сутність змін і управління змінами на підприємстві та їх необхідність на залізничному транспорті. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6742> (дата звернення: 01.10.2023).
5. Пічугіна Т. С., Ткачова С. С., Ткаченко О. П. Управління змінами: навч. пос. Харків: ХДУХТ, 2017. 226 с.
6. Полянська А. С. Ідентифікація змін зовнішнього середовища як необхідна умова удосконалення діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5927> (дата звернення 01.10.2023).
7. Barnard C. I. Comments on the job of the executive. *Harvard Business Review*. 1940. Vol. 18, No. 3. pp. 295-308.
8. Cheng D. The development of the service industry in the modern economy: mechanisms and implications for China. *China Finance and Economic Review*. 2013. № 1, 3. <https://doi.org/10.1186/2196-5633-1-3>.
9. Oliynyk-Dunn O., Wasilewski M., Wasilewska N., Okhrimenko I., Adamenko V. Transformation of the financing patterns of agricultural enterprises in the conditions of the financial system crisis: a case of Ukraine and the USA. *Economic Annals-XXI*. 2020. № 182(3-4). pp. 77-89. <https://doi.org/10.21003/ea.V182-09>
10. Stukalo N. V., Lytvyn M. V., Petrushenko Y. M., Pylypenko Y. I., Kolinets L. B. The concept of sustainable development of Ukraine in the context of global threats. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2021. № 3. pp. 178-183. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-3/178>
11. Caselli F., Gennaioli N. Economics and Politics of Alternative Institutional Reforms. *The Quarterly Journal of Economics*. 2008. Vol. 123, Issue 3. pp. 1197-1250. <https://doi.org/10.1162/qjec.2008.123.3.1197>
12. Jones C. I. The Shape of Production Functions and the Direction of Technical Change. *The Quarterly Journal of Economics*. 2005. Vol. 120, Issue 2. pp. 517-549. <https://doi.org/10.1093/qje/120.2.517>

4 References

1. Voronkov, K. D. (2009). Upravlinnja zminamy na pidpryjemstvi: teoriya i prykladni aspekty [Change management at the enterprise: theory and applied aspects]. Kharkiv: KhNEU.
2. Ghrinchenko, R. V. (2017). Klasyfikacija zmin u dijajlnosti pidpryjemstv [Classification of changes in enterprise activity]. *Ekonomika ta suspiljstvo*, 12, 223-226. Retrieved from https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/37.pdf
3. Gharafonova, O. I. (2014). Upravlinnja zminamy: teoriya, metodologhija ta praktyka [Change management: theory, methodology and practice]. Kyiv: KNUTD.
4. Matusyevych, O. O., Charkina, T. Ju., Kolinjko, K. Gh. (2018). Sutnistj zmin i upravlinnja zminamy na pidpryjemstvi ta jikh neobkhdnistj na zaliznychnomu transporti [The essence of changes and change management at the enterprise and their necessity in railway transport]. *Efektivna ekonomika*, 12. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6742>
5. Pichughina, T. S., Tkachova, S. S., Tkachenko, O. P. (2017). Upravlinnja zminamy [Change management]. Kharkiv: KhDUKht.
6. Polianska, A. S. (2017). Identyfikacija zmin zovnishnjogho seredovyshha jak neobkhdna umova udoskonalennja dijajlnosti pidpryjemstva [Identification of changes in the external environment as a necessary condition for improving the company's activities]. *Efektivna ekonomika*, 12. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5927>
7. Barnard, C. I. (1940). Comments on the job of the executive. *Harvard Business Review*, 18(3), 295-308.
8. Cheng, D. (2013). The development of the service industry in the modern economy: mechanisms and implications for China. *China Finance and Economic Review*, 1, 3. <https://doi.org/10.1186/2196-5633-1-3>
9. Oliynyk-Dunn, O., Wasilewski, M., Wasilewska, N., Okhrimenko, I., & Adamenko, V. (2020). Transformation of the financing patterns of agricultural enterprises in the conditions of the financial system crisis: a case of Ukraine and the USA. *Economic Annals-XXI*, 182(3-4), 77-89. <https://doi.org/10.21003/ea.V182-09>
10. Stukalo, N. V., Lytvyn, M. V., Petrushenko, Y. M., Pylypenko, Y. I., Kolinets, L. B. (2021). The concept of sustainable development of Ukraine in the context of global threats. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 3, 178-183. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-3/178>
11. Caselli, F., Gennaioli, N. (2008). Economics and Politics of Alternative Institutional Reforms. *The Quarterly Journal of Economics*, 123(3), 1197–1250. <https://doi.org/10.1162/qjec.2008.123.3.1197>
12. Jones, C. I. (2005). The Shape of Production Functions and the Direction of Technical Change. *The Quarterly Journal of Economics*, 120(2), 517–549. <https://doi.org/10.1093/qje/120.2.517>
13. Busel, V. T. (ed.) (2005). Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoji ukrajinsjkoji movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] (8th edition). Kyiv, Irpin: Perun.